

Частина I

ЗЕЛЕНИЙ КОРИДОР

Із замкової мансарди, де старший над пожежниками торгував горілкою та пивом, виштовхали сходами довгов'язого вузькоплечого клієнта й кинули вслід порожнього цинового кухля, та так, що той прокотився між тупфлями. Чоловік був у брудних штопаних камвольних панчохах. Пов'язавши поверх рота й неголених щік шийну хустку й встроївши руки в кишені військового плаща, він стояв як закопаний.

— Спровадьте звідси цього Навіженого Екерота! — сказав старший. — Виплюнув, халамидник, тютюнову жуйку в пиво, вколів Петгера-маляра штопальною голкою... Не людина, а цілий тобі міх псоти. А тоді складіть розбірний стіл! Дали наказ зачинити замкову браму, бо його королівська величність скоро на той світ переставиться.

Один із дозорців, Гокан, був старий вірний слуга Карла Одинадцятого. Сумирний з лиця, ходив у цупких штанах так розкарячкувато, ніби щойно зліз із коня. Підібравши кухоль, люб'язно всунув його під пахву Екероту.

— Я проведу вас, пане офіцере, — сказав Гокан. — Пане лейтенанте чи як там іще.

— Ларс Екерот — це капітан військової флотилії його милостивого маєстату, — відказав заводіяка. — Він бував у бувальцях, тямить чужі мови. Ось тут, на замковому горіщі, не бачать різниці між людьми і людиськами. Подам скаргу, таки подам. Хіба ж не казав я вам, що невдовзі паде вогняний дощ із неба і полум'я охопить кожную балку в цьому будинку? О ви, продажні райці, несправедливі судді, вашим хлібом насущним стануть прокляття і нарікання, і гнів Господень ляже тягарем на всю країну.

— Не варто, пане лейтенанте... е-е-е... капітане, вести річ про гірше лихо, ніж те, що Бог нам уже завдав. У передмістях ширяться пожежі, десять літ маємо неврожай і голоднечу. Четверть жита коштує вже дванадцять срібних риксдалерів. Незабаром забракне корму навіть у королів-

ській стайні. Кораблі з довізним зерном вморозилися в лід ген там між островами.

Екерот спускався поруч з ним сходами й роззирався, ні на чому не спиняючи погляду неспокійних очиць. Раз у раз зупинявся, кивав і щось мимрив собі під ніс.

У бійницях миготів замковий дідинець, а понад ним — крита тераса з обелісками та вартовими, що проходилися галереєю для сурмачів. Удалині, за засніженими вежами й дахами, на замерзлом озері Меларен, між островами Кунгсгольм і Седер, рухалися невеликі гурти людей, темних на тлі криги. Березневе надвечір'я освітило всю залу в західному крилі замку. Здавалося, що там запалили свічки в люстрі.

— Так, так, — бурмотів Екерот, — горітиме все, все. Все, що було нашою ганьбою. Все, що було нашою величчю. Я дивився на осяйних мужів у небесах. Коли сиджу вночі, курячи люльку, бачу в тютюновому димі чудовні планиди. Вони вказують мені, що порушився давній лад у світі. В Мадярщині й Німеччині небо осипається роями аравійської сарани. Вогнедишні гори вивергають розжарене каменюччя. Два роки тому, в лютому, трава в Юргордені¹ на палець виросла, ми слухали весняних птахів, а в травні їздили на санях. У серпні гнулося колосся, обтяжене памороззю, а у вересні я збирав суниці на Ессингені². Ось у такі часи Всевишній відкриває очі своїм обранцям, щоб бачили приховане.

— Ради Бога, не кажіть так! — залепетав Гокан. — А коли у вас такі видіння? Уві сні чи наяву?

— У напівдрімоті.

— Обіцяю, що передам кожне слово його королівській величності, якщо ви, лейтенанте, захочете правдиво розповісти мені все, що побачили й дізналися. Подивіться он на ті два вікна із зачиненими віконницями. Менш як півгодини тому я там був. Там сидить його королівська величність у кріслі, застеленому ковдрами та подушками. Такий уже став маленький і висхлий, що тільки ніс і губи лишилися. Король не може звести голову. Бідолашний, мусить терпіти таку муку, хоча йому всього сорок років із гаком. Коли його величність раніше ходив, накульгуючи, в покоях, я

¹ Дільниця Стокгольма, колишній королівський звіринець (*тут і далі — примітки перекладача*).

² Острів на озері Меларен, у межах Стокгольма.

радо вислизав на волю, а тепер — не дуже, бо совість гризе. Бува, він, обливаючись сльозами, обнімає й пригортає мене, хоч я й найменш значний із слуг. Не гадаю, що він прихильніший до свого сина, ніж до її королівської величності. Коли викличе принца, то говорить мало, лишень сидить і дивиться на нього. Нині веде річ тільки про державу, ні про що інше. Ще тиждень тому я бачив у короля на колінах папери про інспекцію королівського майна, про мито і всілякі дрібниці, а тепер він написав таємні поради своєму синові, поклав листа в залізну скриньку й запечатав її. Як тільки ввійдеш до палати, його величність глядить на тебе блискучими від лихоманки очима і, затинаючись, мовить одні й ті самі слова: «Допоможи мені, допоможи мені зберегти державу, зробити мого сина гідним і мудрим! Королівство! Королівство!»

Гокан провів долонею по лобі. Співрозмовники йшли вниз сходами від бійниці до бійниці.

— У покої, що під нами ліворуч, пробуває її величність королева-вдова. Останніми днями вона замикається на ключ, і навіть Тессін³ туди не добереться зі своїми теками. Ніхто не знає достеменно, що вона намислила, але, як мені здається, її величність проганяє похмурі думки за партіями у п'ять карт із козирем. Тоді бренчать і дзвенять брелоки об край картярського стола, хрускотять, шелестять і шарудять мережива та буфи... і ціпок із золотою головою сповзає на підлогу...

— А вродлива панна Гедвіг Стенбок⁴, стоячи за стільцем, кланяється й підбирає того ціпка.

— Звичайно, цього вона не робить, бо ж давно вийшла заміж, постарілася, обабилася й сидить вдома. Лейтенанте, ви живете тільки минулим і майбутнім.

— Може, й так! — недобре прискалив очі Екерот і тицьнув пальцем на нове північне крило замку, яке недавно спорудив Тессін, коли зрівняли з землею старе. Біля найвищих веж ще стояло кілька риштовань із ялиновим гіллям. — А хто ж живе під оцим довгим дахом? Тьху, хай

³ *Нікодемус Тессін-молодший (1654–1728)* – один із найвизначніших шведських архітекторів бароко, граф.

⁴ *Гедвіг Елеонора Стенбок (1658–1714)* – придворна шведська дама.

йому біс! Та ніхто там не мешкає... ані не гадає мешкати, я знаю. Чому б не залишити все, як було? Хай дідько вхопить оту готторпську бабу⁵, що втовкла в голову його королівської величності всі ці дуращі з побудовою та перепобудовою! Пане стражнику, як у кожної людини є душа, так само й у кожному старому будинку є всілякі привиди та інші істоти пітьми, що турбуються й непокояться, коли приходять люди з кирками та кельмами. Чи пам'ятаєте Зелений коридор, що колись був під дахом, понад старою замковою церквою? Ось там мені вперше відкрились очі. О, я таки про це розповім. Розкажу все, якщо ви проведете мене додому, а тоді додержите обіцянки й переповісте кожне моє слово його королівському маєстату.

Зійшовши до вхідної брами, вони пішли мостом через замковий рів з водою. Кур'єр із шкіряною сумкою на спині саме зіскочив із коня й відповідав на безліч питань. Голос було чути на тлі тупоту ніг і гучних наказів.

— За сорок верст на північ від Стокгольма я бачив трьох осіб... Сиділи на узбіччі й харчувалися здохлятиною... У Норрланді фунт борошна, змішаного з меленою корою, коштує чотири срібні риксдалери... Солдати вмирають з голоду... У полках бракує мало не половини вояків...

Екерот згідливо кивнув на знак того, що, мовляв, він це вже віддавна знає. Ішов поруч Гокана, встроївши цинового кухля під пахву й засунувши руки в кишені.

Коли ці двоє зійшли на горище в Тронгсунді⁶, господар підозріло й скося зиркнув на Гокана. Вставляючи ключа в замкову шпарину, уважно придивлявся, чи — сохрани Боже — не пробрався хтось сюди, коли нікого не було вдома.

Велике й холодне помешкання. На підвіконні стояла клітка з білкою, на стіні прикріплено низки безлічі монет. Блискучі ельблонзькі далери, малі й великі мідні монети, регельський п'ятидукатник і навіть кілька старих пальмструхівських⁷ банкнот, що вже тридцять років не ходили в обігу. Екерот оглянув і перелічив гроші.

⁵ Ідеться про Гедвіг Елеонору Гольштайн-Готторпську (1636–1715), королеву Швеції, дружину Карла X. Була двічі регентшею – при синові Карлі XI і при внукові Карлі XII.

⁶ Південна дільниця Стокгольма.

⁷ Ці банкноти запровадив у 1661 році Юган Пальмструх (1611–1671).

— Дурники, — пояснив він, — запроторюють власний скарб так глибоко, що самі не можуть пильнувати його, ну а я хочу мати своє добро на видноті, щоб у разі великої пожежі швиденько вкинути його в торбу.

Екерот видобув із кута п'ять полін, поклав їх у піч і підпалив обсмоленою паличкою. Господар і гість натоптали люльки, а що не було стільців, усілися на підлозі біля каміна.

— Говоріть. Слухаю! — сказав Гокан.

І Екерот повів оповідь.

— Ніколи в житті я не бачив нічого страшнішого, як Зелений коридор. То було в ті часи, коли я служив підофіцером на військовій флотилії. Тепер мені дають злиденну пенсійку — двісті п'ятдесят далерів. Подумати тільки! Мене потурили із служби, бо побоювалися, що інакше я дійшов би до адмірала. Таж Ганс Вахтмайстер⁸ сам прагнув домогтися такого чину. «Цей чоловічуга з глузду з'їхав!» — крикнув він на палубі, коли я гречно попрохав його спершу зняти капелюх, а тоді вже наказати мені дати лад снастям. І на тому все для мене скінчилося. Мене прозивали Навіженим Екеротом усюди, де тільки я бував. Ось у чому річ. Якось один бідний підмайстер, поніс до могили спочатку приятеля, тоді — свого майстра, а по тому — за мідний шеляг — уже всякого, що тільки траплявся. Згодом надбав собі промашченого капелюха та довгого чорного плаща, а коли з поспіху випадали йому з кишені мотки шнурків... діти втікали й крізь сльози кричали: «Трупоноша, трупоноша!» Ет, хоч ти й отакий хо, та ми всі зліплені з однакового тіста. Перекажіть це дослівно його королівській величності...

Отож, на той час я був мастак малювати й креслити. Кілька днів перед сваркою з Вахтмайстером мені милостиво повеліли взяти з собою ще одного підофіцера, якого звали Нільсом, і влаштуватися в коморі тої замкової вежі, що край потоку, понад старою папістською церквою. Ми мали зробити креслення поламаного галеонного ліхтаря, бо королева-вдова захотіла, щоб виготовили новий для її

⁸ Ганс Вахтмайстер (1641–1714) – шведський граф, королівський радник. Адміралом став у 1676 році.

меларенських шлюпів. Коли ми просиділи там увесь день, гуляючи в карти та кості й сердячись на той розтрощений ліхтар, якого, мабуть, сам диявол не давав накреслити, зайшов мені в голову дур, і я гучно спитав:

— Нільсе, чи бачив ти коли-небудь пса з п'ятьма лапами?

Мій товариш здвигнув плечима, а я повів далі:

— Недавно я бачив такого на Залізному ринку. Біг на чотирьох лапах, а п'яту тримав у пуску.

Нільс став нервуватись, і щоб його роздратувати, я ще вище підняв голос:

— Справжнісінький недотепа з тебе! А може, ще й слабодух, зараз побачимо. Закладаюся на ось цей циновий кухоль, на справжнє шампанське вино, налите в ньому по вінця, й на дукат на денці, що після того, як задзвонить варта, я самотою пройдуся Зеленим коридором.

— Знаю, — відказав Нільс, — що коли ти вже запозвзявся побитись об заклад, то даремно відмовляти тебе від такої затії. Не хочу, щоб ти мав мене за скупого на пригощення. Тому, любий Екероте, я ладен пристати на те, що ти надумав, але ба — боюся відповідальності перед твоєю старою матінкою, в разі якби тобі приключилося щось лихе. Отже, піду таки додому. Удень доволі приємно споглядати на ці розкішні хорони, та вночі тут кояться різні чудасії, і я волів би переспатися в жалюгідній пригородній халупі.

Я обізвав його боягузом і відпустив на всі чотири вітри. Допіру опинившись на самоті, зауважив, що вже смеркає. Щоб підбадьоритися, зійшов сходами на піддашшя, до Зеленого коридору, й глянув у замкову шпарину.

У багатьох місцях облущилася зелена фарба, й стіни відсвічували колишньою, яскраво-червоною. Під ними стояли всілякі зужитковані домашні знадоби. Було видно шафи та стільці, мальовидла з собаками та кіньми, а трохи віддалік — ліжка, покриті запоною. Обабіч ховалися ніші, де цяпало й крапало з дірявого даху.

Усе діялось у Вальпургієву ніч, а це така пора, коли доволі світло, отож я почувався трохи безпечніше. Міг би сісти на сходах і перечекати, але знав, що під підлогою живуть дивні істоти. Вартові звали їх нічними почварами, бо ті піднімають трухляві дошки й висовують носа тільки тоді,

коли стемніє. На зріст не вищі від трирічних дітей, мають брунатні жіночі тіла і ходять голяком. Вони часто сидять на шафах, розмахуючи руками, а хто торкнеться такої прояви, той до року помре. Ці істоти радо гасають на горищі й, буває, так галасують у нужнику й стукають під сідалом, що жодна придворна дама не наважиться туди піти. Краще вже пролежить з кількою всю ніч.

Почувши дзвін сторожі, я зразу ж відчинив двері навстіж.

Ступив був крок уперед, але враз пройнявся таким страхом, що застиг на місці, вхопившись за одвірок, і тільки дивився. У плішині на одній із побілених вапном шибок я угледів вежу на гряді Брункеберг і здобув дар руху. Прожогом кинувся в Зелений коридор, щоб устигнути повернутися ще перед тим, як стихне дзвін. Поки він лунає, темні сили не мають моці.

Добігши десь до середини коридору, я раптом побачив, як щось темне метнулося повз запону і югнуло в одне з крісел — чи то сховатися, чи то причаїтися. Мені підігнулося ліве коліно, і я почув віддуння свого крику на горищі. Саме з цієї миті відкрилися мої очі, тим-то люди й прозивають мене навіженим.

У світлі, що падало з вікна, я побачив, що в кріслі сидить чоловік. Не рухався, як і я. Зненацька схопив мене за руку й шепнув крізь зуби:

— *Figlio di un cane!*⁹ Шпигун? Га? Вартівник королеви-вдови?

— Хай Бог милує! — вибелькнув я, втямивши, що це людська істота. По тому, як їй тремтіли й ходили ходором руки, можна було розпізнати, що налякалася не менш, ніж я. Ще я помітив, що цей чоловік ходить у самих панчохах, а туплі сховав за пазуху.

Зібравши думки, я описав свою безглузду витівку. Зрештою, він повірив.

— Оце ще мені кляте напіврозвалене старе гніздо, — забурчав чоловік, щоб приховати своє заскочення. — Тут так протікає дах, що я геть промочив ноги. Щоб мені не жити, якщо на цьому місці не зведуть нової будівлі... Чоловіче добрий, коли знаєш дорогу, то допоможи мені вийти

⁹ Сучий сину! (*ит.*).

з цього подового лабіринту й добратися до балетної зали. Хто я такий — це неважливо.

— То й гаразд, — відповів я, хоча, звичайно, впізнав милостивого камергера Тессіна.

Він мовчки вхопився за фалду мого плаща, я обернувся й рушив поперед його милости. Мабуть, ми були обидва однаково раді, що зустрілися. Коли дійшли на місце, Тессін наказав мені залишитися за дверима. Я чув, як у присмерку гарцюють нічні почвари, тому тримався за клямку, щоб у разі чого відразу розчахнути двері й прошмигнути в залу. За вікном було видно потік, а всередині при стінах стояла безліч куліс із розмальованими підстриженими деревами та білими замками.

Тессін зупинився посеред зали й тричі плеснув у долоні.

З-за куліс з'явилася якась дама й відкрила вічко потайного ліхтарика. Невже це Гедвіг Стенбок, камер-фрейліна овдової королеви?! «Диви-но, — подумав я, прикусивши губу, — яких високих порогів доскочив цей чужоземний джэнджик!»

— Гедвіг, моя ти найдорожча! — озвався він. — Ходімо, і то вже, до твого покою. Ніяких відмовок, *ma chère*¹⁰!

На той час майже тридцятип'ятилітня¹¹, Гедвіг Стенбок рушила до Тессіна, дуже вже штивна та холодна. Могла б видаватися безсердечною й бездушною, якби не те, що вона вмент зашарілася й цілком змінилася, потрапивши в коханцеві обійми.

Не погамувавшись, я упівголоса бовкнув:

— Ого!

Тессін обернувся. Добряче взяла його кортячка, бо ж тільки насупився й пустив потік красномовства, щоб витлумачити, чому я тут.

— У всякому разі нам потрібен помічник, — сказав він, — і ось цей Екерот нічим не гірший, ніж хто інший. Якщо вміє мовчати, то не обділять його винагородою.

Відтак, давши мені ліхтар, наказав пройти низкою порожніх кімнат для засідань — спасибі за ласку! — й далі держати описаний ним курс аж до коридору, де мешкають фрейліни овдової королеви, — солодких вам снів,

¹⁰ Моя дорогенька (*фр.*).

¹¹ Стенбок вийшла за Тессіна, маючи 31 рік.

мої кралечки! А тоді, делікатненько упевнившись, що там не дзижчать мухи-цокотухи у двірських сукнях, зразу ж повернутися й доповісти про це.

Ба, довелося повідомити щось інше. Я чув, як товчуться почвари за дверима кунсткамери, бачив, як вони з іскорками в руках гасають сходами до архівної зали, де в настінних шафках зложено імперські документи. А насамкінець я натрапив на одного з вартівників королеви-вдови. Сидів, спершись на стіну, й спав над своїм ліхтарем.

— Його підіслали вже після того, як я вийшла, — обізвалася Гедвіг Стенбок. Стояла, знову шттивна й холодна. — Він і не здогадується, що пташка вже випурхнула. Але як туди повернутися?

Відвівши Тессінові руки від себе, вона замислилася.

— Я вже здавна відчуваю лихе й побоююсь. Цієї ночі буде з нами скандал. Її величність ревнує.

Тессін загрибав руками повітря, немовби хапав невидимі мечі та кинджали. Його очі метали блискавиці.

— Ревнує? До мене? У свої сорок літ вона шпакувата, з хрипкуватим та басовитим чоловічим голосом. Невже мені навіки судилося вислуховувати оцю балачку?! Перед ким викладатиму свої плани, у кого прохатиму милостивого заступництва, як не в Гедвіг Елеонори Шведської?! — вклонився камергер. — Одначе нічого не бійся, моя наймиліша, до тебе ніколи не прилипне сором. Уже зараз, цієї ночі, підеш зі мною звідси. Будь-коли можна роздобути сани, а тоді... *Addio!*¹² Маю приятелів в Італії.

— Бог на небі знає, — відповіла вона, — що я завжди ладна піти за тобою, коли тільки побажасш, і до людей мені геть байдуже. Прагну бути поруч тебе й не розлучатися. Але спершу гуртом із щирим другом і покровителем поміркуймо, як тут найрозсудливіше вчинити. Маю на мислі Еріка Ліндшельда. Сьогодні він п'є чару з його величністю. Хай Екерот зійде на дідинець, до тих вузьких сходів, що ведуть до королівських покоїв, і почекає там на Ліндшельда. А тоді хай, дуже гречно перепросившись, звернеться до нього й попросить, щоб поспішив сюди... до мене.

Тессін несхвально махнув рукою, та я на те не зважив. Волів підкоритися цій благородній панні.

¹² З богом! (*ит.*).